

БРАНИСЛАВ ОСТОЈИЋ

## О ЈЕДНОЈ ПРЕДЛОШКО-ГЕНИТИВНОЈ ВЕЗИ У ЈЕЗИКУ МАРКА МИЉАНОВА СА СЕМАНТИЧКЕ И СИНТАКСИЧКЕ СТРАНЕ

Генитив је падеж који се у српскохрватском језику употребљава са великим бројем предлога. Он је, управо, најфреквентнији падеж у таквом типу блокаде. Један од фреквентнијих предлога је и предлог *од* који има широк дијапазон употребе са основним аблативним значењем, мада ни остала два централна генитивна значења (посесивно и партитивно) нијесу одсутна у вези *од* + *генитив*. Читав сплет других значења грана се у вези са овим предлогом и генитивом вршећи при томе у таквом споју различите функције у нашем језику.

Међутим, није наш задатак да се бавимо свим генитивним значењима с предлогом *од*, а још мање осталим предлошко-генитивним значењима. Из мноштва значења генитивне везе с предлогом *од* издвајамо само четири, не остављајући при томе ни у каквој дефектности семантичкој ни синтаксичкој поменућу композицију *од* + *генитив*.

Наш је управо задатак да подвргнемо, као што се и у самом наслову види, анализи конструкцију *од* + *генитив* у језику Марка Миљанова користећи се материјалом који смо ексцерпирани из следећих остварења овога писца: *Примјери чојства и јунаштва*, *Живот и обичаји Арбанаса*, *Нешто о Братоножићима* и *Два писма*, која су објављена у књизи Марко Миљанов — цјелокупна дјела (За штампу приредио Трифун Букић).

Сав материјал разматрамо на семантичком и синтаксичком нивоу одмјеравајући при томе сваку нијансу и једне и друге вредности у књижевном језику српскохрватском. Неће изостати ни довођење материјала у везу са стањем у језику Вука Караџића, а посебно према народним говорима црногорским, па и

шире. При томе размотрићемо примјере конструкције *од + генитив* посебно у вези са синтаксичким функцијама њеним и о односима у реченици уопште. Два нивоа, семантички и синтаксички, се не искључују. Напротив, један без другог је дефектан што значи да се они међусобно комплетирају, па ћемо их стога и разматрати у јединству.

Разматрајући ова два нивоа на примјерима из језика нашега писца наметнуће се, разумије се, и неки теоријски проблеми у вези са јачањем и слабљењем улоге предлошко-падежних веза у реченичним односима, што сасвим природно има одраза и на њихову семантичку вриједност.

У овом раду треба приближно да оцијенимо степен њихове улоге у структурирању и диференцирању основних синтаксичких јединица. Посебну пажњу у вези са тим свакако треба да поклонимо оцјењивању мјеста и улоге језика Марка Миљанова у нашем српскохрватском језику уопште. Ми, разумијемо се, користимо само дио материјала, јер, као што рекосмо, значења ове предлошко-падежне везе су врло разграната зато смо наше излагање и ограничили на само неколика. О оним другим и фреквентнијим његовим реализацијама другом приликом.

Синтаксичке функције и основна жижна значења конструкције *од + генитив* узећемо као критеријум за класификацију нашег материјала, а семантичка издиференцираност његова — његова периферна значења и способност укључивања у синонимске опозиције послужиће нам као полазна основа за субкласификацију њихову.

У зависности од тих момената сав наш материјал разматрамо преко четири типа, и то:

*Тип — А* веже уза се примјере гдје веза *од + генитив* представља на извјестан начин допуну управном ослонцу свом, односно представља једну врсту даљњег објекта.

*Тип — Б* чини материјал са примјерима гдје је веза *од + генитив* једна врста субјекта у реченици.

*Тип — В* укључује у свој модел примјере гдје ова предлошко падежна веза има функцију одредбе којој у суштини припада управни појам, посесивног је, дакле, карактера.

*Тип — Г* је са примјерима у којима веза *од + генитив* с управним појмом стоји у поредбеном односу.

Унутар *А*, *Б*, *В* и *Г* типа вршиће се субкласификација примјера на врсте у зависности од тога да ли се јавља синонимска опозиција његова у језику Марка Миљанова или не. Према томе биће ту ријечи каткада о *С<sub>1</sub>* и *С<sub>2</sub>* врсти примјера, гдје *С<sub>1</sub>* и *С<sub>2</sub>* стоје у односу као синонимске опозиције.

## Тип — А

*С<sub>1</sub> врста:* *Стиди се и каје од својије ријечи, 11, да се не боји од ујка Гиле, 27; Нити се од њих нити од нас плаши, 79; Зато му се Илија боји од мене, 190, Мање се (је) од њих бојати, 203; Који се од цара нијесу бојали, 205; ... а ви да се стидите од вашије ријечи и пјесама, 219; Не боје се од Илије, 231; да се мање боји о силе, 253; који се често плаше од смрти, 167.*

*С<sub>2</sub> врста:* *Не плаше се дивјалука арбанашкога, 253; Не бојим се ја твоје сабје, 254.*

Ако се пође од управних ослонаца предлошко-падежне везе од + *генитив*, примијетиће се да је ријеч само о лексемама: *стидјети се, плашити се* и *бојати се*. Генитивне синтагме с предлогом од налазе се у односу на наведене лексеме у допунској функцији, у функцији су, дакле, неправог објекта<sup>1</sup> што је саввим разумљиво, јер *стид, страх* и *бојазан* су проузроковани садржином онога што у наведеним примјерима носи са собом конструкција од + *генитив*.

Умјесто предлошко-генитивне везе у свим примјерима *С<sub>1</sub>* врсте могао би се употребити генитив без предлога, што се да видјети при реконструкцији примјера. Управо, уз исте управне лексеме допуна се у језику Марка Миљанова јавља и у облику генитива без предлога. Број таквих примјера је неупоредиво мањи што се види при поредби *С<sub>1</sub>* и *С<sub>2</sub>* врсте. У овом случају се зајста може говорити о преимућству једног начина уопште над оним другим пошто је зајста варијанта од + *генитив* изразито претежнија.<sup>2</sup> Али се у случајевима *С<sub>1</sub>* и *С<sub>2</sub>* врсте може говорити да једна и друга врста стоје у синонимској релацији, мада се не може говорити о изражавању специфичних релационих факата. Ријеч је управо о истим синтаксичко-семантичким односима.

## Тип — Б

*С<sub>1</sub> врста*

*И многи су мислили да ће војвода Миљан од Илије погинути, 24; Тако Турци погибоше од непријатеља, 42; ... па и који не би био убијен од војника или војник од њега, 52; ... који су од њих погинули, 65; ... а ви ћете неки од моје пушке погинути, 67; ... од онакога комшије могло је Турцима бити штете, 69; ... кости ломјене од пушака, 74; ... да погине од боја и код своје куће, 76.*

<sup>1</sup> М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик II*, Београд 1974, стр. 194.

<sup>2</sup> Исп. Б. Милетић, *Црмнички говор*, Српски дијалектолошки зборник к. IX, стр. 511. М. Пешикан, *СКЈ СДЗб XV*, 187.

Као што се из наведених примјера види Марко Миљанов сасвим често употребљава субјекат у облику конструкције *од* + *генитив*. Управо у таквим синтаксичким јединицама граматички субјекат је уствари објекат. Додуше у два посљедња примјера односи се могу и нешто друкчије коментарисати. Ријеч је управо не о оствареним субјектима њиховим у вези *од* + *генитив*, већ о средству вршења глаголске радње.<sup>3</sup>

Иако се у српскохрватском књижевном језику однос субјекта и правог објекта посматра у односу номинатив — акузатив, ипак у зависности од синтаксичке организације реченице зависиће и избор реализације датих реченичних односа. Пошто је за језик Марка Миљанова карактеристична синтаксички неорганизована реченица,<sup>4</sup> онда је сасвим разумљива честа употреба реченице гдје је предлошко-генитивна веза, односно веза *од* + *генитив* функционише као субјекат реченице.

*Тип — В*

*С<sub>1</sub> врста*

... Улазећи на *врата од града*..., 269; Момак га виђе на *зид од авлије*, 209; ... *кожом од вука* покривена, 183; ... у покривач *од куће*, 183; ... покривих оном *кожом од вука*, 183; Леко је чека на *врата од куће*, 33; Сједио је на *прозор од куле*, 14; Стиже га до *врата од куће*, 26; Ни оно што је чува на *стубе од куће*, 28; Савијат се иза *ћошева од кућа*, 32; Кад су ми дошла на *врата од куће*, 84; Дошли на *врата од града*, 119; *Дала кључеве од града*, 253; *Господара од града Даица*, 253.

Општепознато је да се генитивна значења с предлогом *од* каткада тако додирују и мијешају да их је у неким случајевима тешко диференцирати. Наши овдје наведени примјери су јасни. Аблативни карактер је несумњив, али је и посесивност сасвим одређена. Као да је постало особином језика Марка Миљанова да се посесивност чешће изражава конструкцијом *од* + *генитив*. Не може се говорити о унифицираности посесивних форми у језику Марка Миљанова, али несумњиво је да посесивни генитив, и то прије свега с предлогом *од*, има врло широку примјену и на извјестан начин маркантан је у језику Марка Миљанова.

Разумије се, нећемо давати описну семантичку експликацију у свим појединачним случајевима, умјесто тога увјерићемо се у наше констатације приликом реконструкције било којег наведеног примјера. Тако, на примјер, *врата од града су град-*

<sup>3</sup> Исп. М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик II*, Београд 1974, 221; *Један прилог синтакси српскохрватског језика*, Зборник у част А. Белића 1937; 307—315.

<sup>4</sup> Р. Бошковић, *Одабрани чланци и расправе*, ЦАНУ Титоград 1978, 190.

ска врата, а врата од куће су кућна врата и сл. А, таквих примјера, поред горепоменутих, налази се у изобиљу у језику Марка Миљанова.

Тип — Г

С<sub>1</sub> врста

Нема два љепша од њих, 65; Један је Куч био бољи од мене 68; Бољи од мене, 81; Ти си Томо љепши и бољи од Божиње; Ви сте Поповићи бољи и гори од Божовића, 82; Зли и несрећни више од наше браће, 91; ... да је ко бољи од њега јунак, 142; ... који су често тежи од смрти, 167.

С<sub>2</sub> врста

С више љубави но рођена браћа, 149; Бољи сам ја но стотина онаквијех, 80; Више зла Турцима чинио и глава посјека но ти, 85.

С<sub>3</sub> врста

Пуно је најпрви од рођака дотрча на освету, 25; Био је од најбољијех арбанашкијех јунака, 46; Јунак и чојак од најбољијех у његово вријеме, 49.

Неједнакост међу појмовима који су у поредби истиче Марко Миљанов на два начина, и то предлошко-падежном везом од + *генитив* и *везником* (прилогом) *него* + *номинатив*.<sup>5</sup> Обичнија је употреба од + *генитив* што се види при поредби С<sub>1</sub> и С<sub>2</sub> врсте примјера.

Ако је Марко Миљанов изабрао у поредбеним односима суперлативне форме, онда је морао да употреби везу од + *генитив* као једино могућу падежну реализацију. Подјела која се на овај начин истиче у зависности од тога да ли је компаратив или суперлатив у поредбеним односима уствари је семантичка подјела, јер синтаксички односи међу реченичним дјеловима су исти. Условљено природом саме лексичке јединице и њене морфолошке форме тежиште може да буде час у присуству везе од + *генитив*, час у његовој одсуству. Суперлативне форме, разумије се, опредјељене су увијек за присуство ове везе.

Нијесмо нашли случајеве типичне, на примјер, за језик П. П. Његоша<sup>6</sup> па затим стрица му Петра I Петровића<sup>7</sup> *генитива* без предлога у поредбеним функцијама.

Наша разматрања можемо закључити на сљедећи начин:

<sup>5</sup> Исп. упитник М. Ивић, *Репертоар синтаксичке проблематике у српскохрватским дијалектима*, Зборник за филологију и лингвистику Н. Сад 1963, к. VI, 15.

<sup>6</sup> Д. Вушовић, *Прилози проучавања Његошевог језика*, Јужнословенски филолог IX, 135. и 136.

<sup>7</sup> Б. Остојић, *Језик Петра I Петровића*, ЦАНУ, Титоград 1976, 199—205.

1. Марку Миљанову су стајале на располагању двије могућности за реализацију предмета управног ослоња који је обиљежен лексемама *стидјети се*, *плашити се* и *бојати се*, и то конструкција *од + генитив*  $S_1$  врста и генитив без предлога  $S_2$  врста. Његов избор је пао на  $S_1$  врсту. Он, дакле, преко предлошко-генитивне везе даје информацију о остварењу неправог објекта и на тај начин остаје у своме дијалекатском идиому.<sup>8</sup>

2. У примјерима Б — типа реализација генитивне синтагме с предлогом *од* зависи од синтаксичке организације реченице. Сама поставка реченице у којој стварни објекат заузима централно мјесто глаголска форма је у пасиву и условила је избор субјекатске форме у предлошко-генитивној вези. Дакле, реализација субјекта у овој форми условљена је говорниковим могућностима, односно могућностима писца да ли да се определије ли за активну или за пасивну реченицу. Ако је избор пао на другу варијанту, што је у Марка Миљанова врло често, онда за њега нема дилеме. Инструментал је у овој функцији у језику Марка Миљанова непознат, или ми бар таквих примјера нијесмо пронашли у поменутих изворницима.

3. Уочљиво је да се употреба конструкције *од + генитив* у посесивном значењу не јавља само у случајевима гдје је немогућа употреба других посесивних форми, него и тамо гдје би употреба, на примјер, посесивног придјева, замјенице или неких реченичних конструкција у посесивном значењу била обичнија. Текстови Марка Миљанова пружају нам у изобиљу примјера са овом генитивно-предлошком везом у посесивном значењу. Ми нећемо детаљисати све појединачне примјере који су узимати у обзир за разматрања у синтаксичко-семантичким релацијама. Умјесто тога нека нам у закључку примјери типа *кључеви од града* буду истакнути да су као форма претежнији у употреби у односу на остале посесивно-алтернативне варијанте, које и српскохрватски књижевни језик дозвољава.

4. Од два могућа начина истицања компаративних конструкција у поредбеним односима, Марко Миљанов се опредељује за везу *од + генитив*. Ни она друга могућност с везом *него + номинатив* није необична. Но, у сваком случају претежност прве не даје нам за право да утврђујемо посебне семантичке, синтаксичке или стилистичке разлоге који су навели писца за једну или другу варијанту. Једноставно у питању је приврженост Марка Миљанова народним говорима свога краја. Издавање групе примјера са суперлативним формама је условљено и тиме да би се истакло да су услови за појаву варијанте *него*

<sup>8</sup> Исп. такву употребу код: Б. Милетића, *Црмнички говор*, Српски дијалектолошки зборник IX (1940), 211—263; М. Пешикан, *Староцрногорски, средњокатунски и љешански говори*, Српски дијалектолошки зборник XV, 1965, 187.



+ *номинатив* и с те стране били ограничени. Тиме је уједно извршена диференцијација међу поменутиим двјема могућности-ма у корист варијанте *од* + *генитив*, писац остао у границама свог дијалекатског идиома.

*Branislav Ostojić*

ON A PREPOSITION-GENITIVE CONNECTION IN THE LANGUAGE OF MARKO MILJANOV FROM THE SEMANTIC AND SYNTACTIC VIEW

S u m m a r y

In this paper the author analyses the semantic-syntactic values of the construction *od* + *genitive* in the language of Marko Miljanov and considers some theoretical problems related to the strenghtening and weakening of the role of the preposition-genitive connections in the sentence relationships. Two levels, the semantic and syntactic, complement each other and they are mutually considered. The basic functions and the focal meanings of this preposition-genitive connection are found in four types (A, B, V, G), and the peripheral meanings which are spread like a fan in the language of Marko Miljanov and which are included in the synonymic oppositions are given within these types through the subtypes (C<sub>1</sub>, C<sub>2</sub>, C<sub>3</sub>).

After the evaluation of these semantic-syntactic values, where they have been brought together with the state in the Serbocroatian literary language, in the language of Vuk and in the writers, his predecessors, from the same speech area, and then also from the people's Montenegrin speeches in general, the author concludes that Marko Miljanov as to these language problems cannot be included in the norms of the Serbocroatian literary language, but that he is not either distant from his dialect idiom.

